

Zehntel — desetina.
 Zeichen — znamenje.
 Zeiger, index — kazalka.
 Ziffer — cifra, brojka, številka.
 Zinseszins — obrestna obrest.
 Zinseszinsrechnung — račun ob
 obrestni obresti.

Zusammengesetzt — sostavljen.
 Zusammenhängende Verhältnisse
 — sovezne primere.
 Zweigliedriger Ausdruck — dvo-
 členik.
 Zweitheilig — dvodelen.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

23. Male šole ali šole po deželi so se imele navadno v domačem jeziku, in tudi po mestih v vzornih ali normalnih šolah se je podučevati mógel kolikor toliko jezik slovenski. Da bi se po njem vanje pripravila i Metelčica, v ta namen so šolske knjige spisovali Metelkovci; ali — „Berilo za male šole na kmetih“ se je l. 1834 tiskalo že spet v Bohoričici, in v njej je po naročbi šolskega vodstva tiskan tudi „Mali besednjak slovenskiga in nemškiga jezika“ v Ljubljani l. 1834. 8. str. 230; II. 1843, ki ga je nekoliko s pomočjo Metelkovo zložil J. Kek (r. v Zatičini 1796, u. v Ljubljani 1854), ki je spisal bil tudi „Kratek katekizem v vprašanih in odgovorih“, kateri je nastopil v prvih šolah pozneje za l. 1831 v Metelčici natisnjenim „Kerščanskim naukom“.

V srednjih šolah je pa slovenščina menda po Vodnikovi dobi potihnila popolnoma. Čop jo je jel zopet buditi, in kaže se, da so tedaj nekteri poskušali slovenščini pridobiti nekoliko veljave v šolah latinskih. Konec l. 1836 dobi Metelko od deželnega poglavarstva po ravnateljstvu modroslovnega učilišča v presodbo slovnico latinsko — Handbuch der lateinischen Sprache —, katero je vsaj nekoliko na podlagi slovenskega jezika sestavil tedanji katehet v latinskih šolah blagi Joža Globočnik*) (r. v Cerkljah l. 1796, katehet od 1828 do 1854, u. v pokoju l. 1863), ktera pa vendar natisnjena ni bila.

V nemški l. 1837 pisani razsodbi pravi Metelko, da posebno v skladnji razkazuje pisatelj, kako malo se vjema latinščina z nemščino, nekterikrat celo nič, velikrat se pa lepo sklada s slovenščino. — Prav res je, da latinščina po vsem sestavu svojem t. j. v mnogih posamesnih besedah pa celih stavkih ima veliko podobnosti s slovenščino. Jasno je toraj, da kranjska mladina veliko prej in bolje uméva latinščino, če se na to podobnost z malo besedami opomni v maternem jeziku, kakor pa

*) Umerl je ranjki detomili katehet 17. sušca, rojen je bil 18. in pokopan 20. istega mesca, ter je na parah ležal — 18. — svojega rojstva in — 19. — svojega godú — sv. Jožefa — dan.

ako se z mnogimi na široko razlaganimi pravili o latinščini v nemškem jeziku obtežuje njen spominj. Nemško dvombó „ich werde verlassen“ razlaga pisatelj l. VI str. 2 prav dobro po slovenski z „bom zapustil in sim zapušén“; tako tudi „ich arbeitete“ z „bi delal in sim delal“. Spridoma bi toraj kranjska latinščine se učeča mladina rabila to delo; nekatere reči bi se vendar — po njegovih mislih — mogle popraviti. Nemške sklanjatve naj bi se vravnale po slovnica h v normalnih šolah navadnih. Pisatelj je nemščini dal 6 sklonov; praviloma ima le 4. Hotel je pred ko ne to doseči, da se vjemajo z latinskimi, kar pa nikakor ni prav, vzlasti že za to ne, ker je prepovedano podtikati komu kaj tujega. Čisla naj se lastnija vsakterega, toraj tudi nemškega jezika, in nobenemu naj se ne vtika ali ne vriva, česar mu narava ni dala. Mar naj se učenec koj v sklanjah soznani z razločki obeh jezikov, kar se mora prej ali slej že tako zgoditi. „Das Verfahren jener Empiriker, die einst der deutschen Sprache Gewalt anthaten, um darauf das Latein mechanisch betreiben zu können, kann man mit Recht wohl nicht zurückwünschen“.

Slovenske besede, pravi proti sklepu, naj se podčertajo in potem drugače tiskajo kakor latinske, da se človek v njih ne moti. Ta znota se priméri tem lože, ker se marsikterikrat v obeh jezicih enako glasijo, in so časih enacega časih inacega pomena; p. me, te, se, novo itd. pomeni v obeh jezikih ravno tisto; rana latinski pomeni der Frosch (žaba), slovenski die Wunde; perversi lat. die Verkehrten, slov. werfe zu; is lat. er, slov. aus; pes lat. der Fuss, slov. der Hund itd.

Tako nathoma je deloval Metelko, da razun l. 1838, kadar ga v Illyr. Bl. hvalno imenuje Korytko, nikjer nič ni brati o njem nekaj let. Sicer so po doveršeni čerkarski pravdi nekako sploh potihnili bili delavci na slovstvenem polji slovenskem, da je l. 1840 v ravno omenjenem listu št. 50 Prostoslav Milko takole popeval slovstvo naše:

1833 — 1840.

I.

Let sedem je v Egiptu hudih bilo,
De zemlja nič sadú ni obrodila,
De še kopriva se je posušila,
In vsako zerno kal je svoj zgubilo!

Let sedem! Čudno res je to število,
Ker nas stiskala tud' je taka sila!
De b' je Modrica naša ne čutila,
Serce bi bolj prosto Slovencam bilo! —

Polje sicer nam ni pusto ležálo:
Rodilo nam je žita, zlahodne vina,
In moč in živež nam je vsim dajalo.

Rodila nam je tudi domovina
Cvetlice medne, zlahodne in dušeče,
De bi ji vence spletali cveteče!

II.

Pa kaj cvetlice, zlahodne vina, žita!
Sladkosti vunder nihče nič ne vzije,
Če vsako seme rodovitno klije,
Al setev vsa od toče je pobita. —

Kaj vinska terta, zlahodne vina, žita,
Pomagajo sinovam domačije?
Peljinovko vsak žejen grenko pije,
Če medonošnih bčel nihče ne pita.

Al' domačija vertu ni enaka?
Glej, zlahtne mednate rodi cvetlice,
Iz katerih med bi brala bčela vsaka.

Glej, naša ta je domačija draga,
Še bčele daj ji, sladke beračice,
Saj ljubi bčele tudi Mati blaga!

In v tem smislu je l. 1841 Kopitar v posebnem pismu (Baden d. 5. May) popraševal Metelkota: Ps. Wie kommt es, dass selbst Korytko's Beispiel, u. Ihr langes Professorat, keinen Carniophilus im echten Sinne wecken? —

Šolsko obzorje.

Iz Gradca. (Stigmografični risarski predlogi.) Že pred novimi šolskimi postavami se je v ljudskih šolah podučevalo v risanji. Sedaj pa je zapovedano, da se mora po vseh ljudskih šolah podučevati v risanji. Za učitelje, ki sami niso dobro risanja vajeni, je to podučevanje gotovo nekoliko težavno, ali pa saj v tem ne pridejo do naména. Treba jim je, da imajo prave zgleadne risarske predloge. Dolgo se ni nobenemu posrečilo, da bi bil napravil dobre, lahke, mične in praktične predloge za male učence; kajti eni so bili pretežki in nemikavni, drugi zopet nedjanski, ker delali so jih naj več ali učitelji večjih višjih šol, ali pa celó neučitelji. Kakor pa ne more vradnik kmetu pripravnega orodja napraviti, ampak le tisti, kateri se sam s kmetijstvom pečá, ravno tako tudi niso mogli učitelji višjih šol ali še celo neučitelji za ljudske šole pripravnih risarskih predlog napraviti. Tedaj je to podučevanje zmirom nekako zaostajalo, dokler se ni ljudskemu šolskemu učitelju posrečilo napraviti zaželjene risarske predloge za ljudske šole. Janez Kopsič, učitelj v Gradcu, je napravil prve dobre predloge za ljudske šole. Da je to istina, priča to-le: Ko so bili 20. julija 1871 v Badnu učni pomočki razstavljeni, dobil je Kopsič za svoje risarske predloge častni diplom; graško učiteljsko društvo je te predloge prav dobre spoznalo in jih prav živo priporočilo; c. k. deželno šolsko svetovalstvo na Koroškem jih je dovolilo za ljudske šole in tako tudi c. k. deželna šolska svetovalstva na Kranjskem in Štajerskem, in Kopsičeve risarske predloge se ne rabijo samo v Gradcu po vseh ljudskih šolah, ampak tudi po deželi, da, celó na Avstrijsko, Tirolsko, Koroško, Kranjsko, Gališko, Salcburško, Češko, Istrijsko, Banaško, Moravsko itd. pošilja Kopsič svoje risarske zvezke. Celó konzulstvo v Carigradu je vpeljalo Kopsičevo risarstvo v ondašnjih avstrijsko-ogerskih šolah, in si je naročilo 15. decembra 1871 prav veliko zvezkov (okoli 2000). V tem kratkem času se je tedaj Kopsičevo risarstvo tako silno razširilo, in se bodo še bolj, ker se naj bolj zadostujejo tirjatvam §. 53 šolskega in učnega reda občnim ljudskim učilnicam od 20. avgusta 1870, ki govori o smotru nauka o risanji in geometričnih oblikah.

Tú podamo še kratek popis posamesnih zvezkov: I. zvezek obsega vaje z navpičnimi in vodoravnimi potezami in iz teh čert sestavljene podobe n. pr.: prave kote, pravokotnike, štirjake, stol, križ, omaro, mizo i. t. d. V II. zvezku so vaje s poševnimi potezami, različni koti, trikotja, zopet kvadrati in pravokotniki, trapeci ali zategnjeni čveterokotniki in iz teh sestavljene podobe. V III. zvezku se nahajajo prav mične iz ravnih potez narejene podobe, n. pr.: zopet križi, čoln s hišico, hiša, cerkev s pokopališčem, čaše ali skudele, mlin za kavo, šolska tabla s stojalom, kažipot, zopet hiša, omara, duri, golobnjak,